

БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА И БИЗНЕС НА ПРАГА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

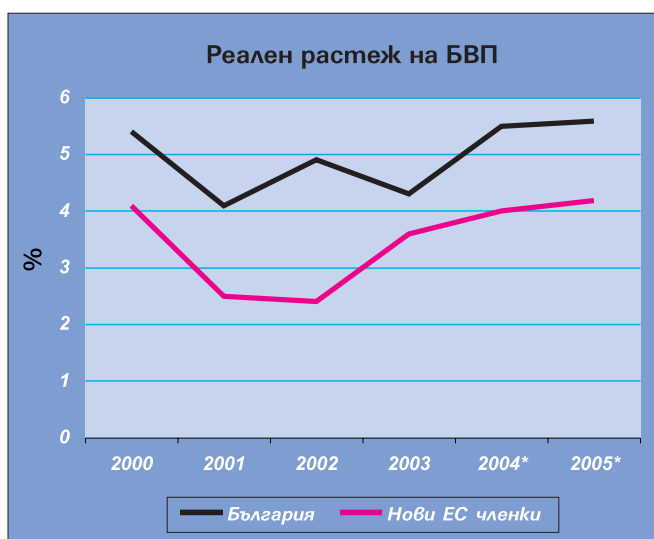
1. ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 2005 Г.

Мониторинговият доклад на Европейската комисия за България даде висока оценка за макроикономическото развитие на страната през 2005г. Той констатира, че България е продължила да поддържа висока степен на макроикономическа стабилност, съчетана със силен икономически растеж, сравнително ниска инфлация и намаляващо равнище на безработица, но е допуснала висок дефицит по текущата сметка на платежния си баланс. Според Европейската комисия, въпреки дефицита по текущата сметка и по-високата от очакваната инфлация, до влошаване на макроикономическата стабилност няма да се стигне. По отношение на икономическите критерии за присъединяване към Европейския съюз докладът отбелязва, че България е продължила да бъде функционираща пазарна икономика, а поддържането на реформите ще позволи на страната да се справи с конкурентния натиск на пазарните сили в съюза. Мониторинговият доклад оцени положително приложените мерки за обуздаване на банковото кредитиране, но констатира, че е необходим внимателен мониторинг на потен-

циалните рискове за външния баланс. Категорични препоръки бяха отправени за последователно провеждане на реформи с цел подобряване на бизнес средата, административната и съдебна системи и приключване на приватизацията.

Икономически растеж

През периода след 2000 г. реалният БВП на България редовно нараства с темпове, изпреварващи средните за новоприетите в ЕС страни (графика 1). Предварителните данни за 2005г. сочат реален ръст на БВП от порядъка на 5.6%. В същото време България заема последно място сред страните, членуващи и кандидатстващи за членство в ЕС по показателя БВП на глава от населението, измерен по стандартите на покупателната способност (таблица 1.). За да бъде намалено посоченото изоставане е необходимо да бъдат осигурени условия за поддържане на стабилни и високи темпове на икономически растеж.

Графика 1. Ръст на БВП

	2000	2001	2002	2003	2004*	2005*
ЕС (25)	100	100	100	100	100	100
ЕС (15)	109.7	109.3	109.	108.7	108.3	107.9
България	26.6	28.0	28.3	29.8	30.4	31.9
Румъния	25.0	26.2	28.2	28.9	31.2	32.5

Таблица 1. БВП на глава от населението
ЕС-25=100

Източник: EUROSTAT, НСИ, МВФ

*Данните за 2004 г. са предварителни, а за 2005 г. - прогнозни.

През първите три тримесечия на 2005 г. България регистрира ръст на БВП от 5.6% спрямо същия период на предходната година. Икономическият растеж се дължи главно на растящото вътрешно търсене, както и на макроикономическата и финансова стабилност, добрите условия за бизнес в страната, благоприятните международни условия, притока на финансови средства. Нарастването на кредитите за неправителствения сектор, включително на неговата най-важна част - кредитите за частния сектор, осигури допълнителен ресурс за осъществяване на потребителските и инвестиционните разходи и съответно за ръста на БВП. Частното потребление продължи да има най-голям принос за растежа, но частните инвестиции останаха най-динамичния му компонент. През деветмесечието на 2005 г. индивидуалното потребление нарасна реално със 7.6% спрямо същия период на 2004 г., регистрирайки относителен дял в БВП от 77.5%. Инвестициите в основен капитал отбелязаха за същия период още по-значим ръст от

17.7% , достигайки относителен дял от 22.3% в БВП. Износът на стоки и услуги нарасна с 6.5%, регистрирайки относителен дял в БВП от 63.3%, но ръстът му изостана с над 8 процентни пункта (п.п.) от този на вноса, което в крайна сметка резултира в значително отрицателно външнотърговско салдо.

През деветмесечието на 2005г. частният сектор продължи да расте с високи темпове и регистрира ръст в брутната добавена стойност (БДС) от порядъка на 8.7%, което доведе до нарастване на относителния дял на произведената в частния сектор БДС до 68.8% (Таблица 2.). В секторно отношение индустрията и услугите регистрираха най-високи темпове на растеж - съответно от 7.9% и 6.1% и допринесоха в най-голяма степен за ръста на БДС и БВП. Относителният дял на двата сектора продължи да расте за сметка на намаляващия относителен дял на аграрния сектор в БВП.

	2000	2001	2002	2003	2004**	Деветмесечие 2005**
БВП*	5.4	4.1	4.9	4.5	5.6	5.6
БДС, в % от БВП по сектори:						
Аграрен	12.3	11.9	10.7	10.1	9.4	8.6
Индустрия	26.7	26.3	25.6	26.0	26.0	26.9
Услуги	49.6	50.6	51.9	51.4	51.3	50.8
БДС, в % от БВП по вид собственост:						
Частен сектор	61.6	63.4	64.3	64.5	66.3	68.8

Таблица 2. Реален ръст на БВП и БДС в процент от БВП

Източник: НСИ

* Реален годишен темп на прираст; ** Предварителни

Данните за промишлените продажби сочат, че най-голям принос за увеличаването им имаха производството на енергийни продукти и производството на продукти за междинно потребление. Благоприятните външни условия и високото търсене на метали в международен мащаб стимулираха увеличаването на промишлените продажби. Сериозно нарастване регистрираха и продажбите на потребителски стоки, като вътрешните продажби на недълготрайни стоки отбелязаха ръст от 6.4%, а тези на стоките за дълготрайна употреба достигнаха ръст от 16.2%. Част от повишеното търсене на стоки за потребление бе удовлетворено чрез внос, чието нарастване бе тясно корелирано с нарастването на потребителския кредит. Независимо от чувствителното нарастване на вноса на потребителски стоки, външнотърговското

салдо на тази група от стоки остана положително поради паралелното чувствително увеличаване и на външните продажби.

Бизнес анкетите на НСИ за м. декември 2005г. сочат запазване на стопанската конюнктура без промяна. Общият показател за бизнес климата остана на равнището си от предходния месец, докато съставният показател за бизнес климата в промишлеността регистрира спад от 0.6 п.п. поради промяна в мненията и очакванията за бизнес ситуацията от „оптимистични“ към „по-умерени“ (графика 2.). Оценката на мениджърите за понижена производствена активност се съпровожда с пониски оценки за нивото на поръчките от страната, но същевременно осигуреността на производството с поръчки от чужбина се оценява като "достатъчна". Недостатъчното търсене вътре в

страната се оценява като един от факторите, затрудняващи дейността през последния месец. За разлика от промишлеността, в сектора на услугите очакванията на мениджърите за бизнес състоянието на предприятията, бизнес климата и търсенето на услуги са по-оптимистични.

Бизнес климат – общо

Бизнес климат в промишлеността

Графика 2. Бизнес климат

Източник: НСИ

Инвестиционната бизнес анкета на НСИ, проведена сред промишлените предприятия през втората половина на ноември 2005 г., свидетелства, че за годината стопанските ръководители са очаквали номинално увеличение на инвестициите с 1.6% спрямо предходната 2004 година. Около 71% от очакваните разходи за придобиване на дълготрайни материални и нематериални активи през 2005 г. са били от предприятията от частния сектор, като техните мениджъри са предвиждали увеличението да бъде от порядъка на 7% спрямо предходната 2004 година. Сред различните видове инвестиции тези за увеличаване на производствения капацитет са с най-голям дял (31.0%) в общия стой-

ностен обем на очакваните инвестиции в промишлеността през 2005 година. На второ място, съответно с 29.8%, са инвестициите за замяна на износено оборудване, а тези за механизация или автоматизация и за въвеждане на нови технологии имат дял от 27.0%. Приоритетите в инвестиционните програми през 2006 г. се запазват същите - най-висок относителен дял в общия обем очаквани инвестиции заемат инвестициите за увеличаване на производствения капацитет, следвани от инвестициите за заместване на износеното оборудване.

Инфлация

Данните на Евростат за 2005 г. за хармонизиран индекс на потребителските цени, който е създаден за международни сравнения на индекса на потребителските цени (ИПЦ) и наблюдаване на инфлацията от Европейската централна банка, сочат, че средногодишната инфлация в България, измерена чрез него през последните две години е над два пъти по-висока от тази в еврозоната (таблица 3). В сравнение с инфлацията в други страни с парични съвети и/или фиксирани валутни курсове, инфлацията в България е съизмерима с тази в Латвия, но е значително по-висока от инфлацията в Естония и Литва.

Измерена чрез ИПЦ натрупаната до края на 2005г. инфлация възлезе на 6.5% и надхвърли с близо 2.5 процентни пункта натрупаната инфлацията за същия период на предходната 2004 година. През 2005г. влияние върху динамиката на цените в България оказаха както външни фактори като цените на петрола и природния газ, така и вътрешни фактори като цените на някои хранителни продукти, цените на топлоенергията и други. Под влияние на шоковете на предлагането през втората половина на 2005 г. цените нараснаха по-бързо от очакваното.

	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Еврозона	2.1	2.3	2.3	2.1	2.1	2.2
България	10.3	7.4	5.8	2.3	6.1	5.0

Таблица 3. Хармонизиран индекс на потребителските цени*

Източник: EUROSTAT

* Средногодишен темп на изменение в %

Повишаването на международните цени на суровия петрол и природния газ оказа съществено въздействие върху инфлационния процес. През август 2005г. на световните пазари цената на суровия петрол отбеляза пик, който надхвърли психологическата граница от 70 долара за барел. Впоследствие цената се стабилизира около 60 долара за

барел. Поскърването на петрола оказва пряко въздействие върху поскърването на горивата и транспортните услуги. То имаше и косвено влияние върху производства и цени чрез повишаване на разходите или чрез налагане на тяхното преструктуриране.

Друг важен фактор, който повлия върху инфлацията беше поскърването на необработените хранителни стоки, свързано с наводненията и опасенията за недостиг в предлагането на селскостопанска продукция. През 2005г. административно определените цени нарастваха по-бавно в сравнение с предходната годината, но към края на годината обявеното повишаване цените на топлоенергията ще се отрази неблагоприятно върху инфлацията. Натрупаните инфлационни очаквания, породени от опасенията за недостиг на селскостопанска продукция, обявеното повишаване на акцизите и на цените на електроенергията и топлоенергията, както и колебанията в международните цени на горивата, създават сериозни предпоставки за повишаване на инфлацията още в началото на 2006г.

Повишаването на доходите се отрази върху потребителското търсене и върху цените на услугите. През 2005 г. бе наблюдавано повишаване цените на лекарските услуги, образователните услуги, услугите за свободното време, кината, театрите. Същевременно реструктурирането на потреблението на домакинствата в посока увеличаване на относителния дял на услугите също упражнява натиск върху цените им. В бъдеще се очаква тези про-

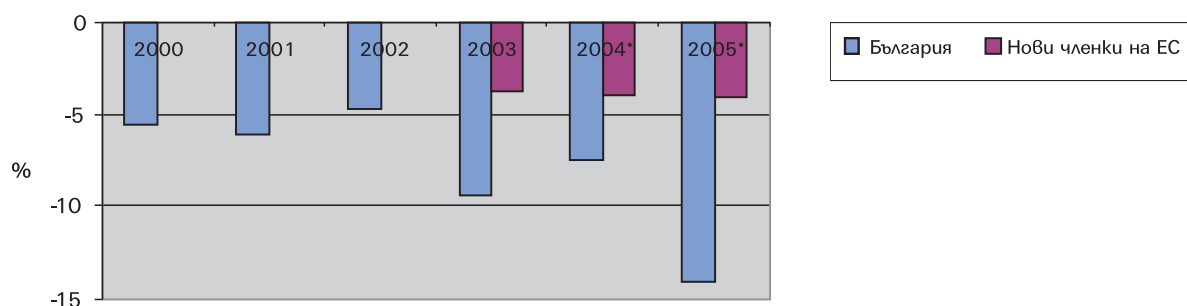
цеси да се задълбочат и да продължат да повишават цените на услугите. В същото време е възможен спад в цените на телекомуникационните услуги.

Развитието на инфлационния процес през последните няколко години все още не е сериозно повлияно от кредитната експанзия и от тази гледна точка последната не дава основание за силно безпокойство. Освен върху цените на услугите, кредитната експанзия се отразява преди всичко върху цените на недвижимо имущество. Нарастването на последните е предизвикано и от свързаното с предстоящото присъединяване към ЕС повишено търсене на недвижими имоти от нерезиденти.

Платежен баланс

След въвеждането на паричния съвет България системно бележи високи дефицити по текущата сметка на платежния баланс, свързани със значителните външнотърговски дефицити. През последните години българските дефицити по текущата сметка надхвърлиха средните за новите страни - членки на ЕС (графика 3). През 2003 г. бе достигнат дефицит от 9.3% от БВП, който през 2004 г. спадна до 7.5% от БВП, но последните оценки за 2005г. сочат, че той ще надхвърли 14% от БВП. Основание за това дават данните за деветмесечieto на 2005г. за текущата сметка, която отбеляза дефицит от 8.7% от БВП и надхвърли над два пъти този за същия период година по-рано.

Дефицит по текущата сметка в % от БВП

Графика 3. Текуща сметка

Източник: EUROSTAT, BNB

*Данните за 2004 г. са предварителни, а за 2005 г. – прогнозни.

Най-голям принос за растящия дефицит по текущата сметка има външнотърговският дефицит, който през периода януари-септември 2005 г. достигна 13.2 % от БВП. Чувствителното нарастване на вноса на енергийните ресурси и инвестиционните стоки заедно със значителният спад на ръста на износа през втората половина на 2005 г. се оказаха ключовите фактори за увеличаването на външнотърговския дефицит и дефицита по текущата сметка на платежния баланс. Намаляване-

то на салдата по перата услуги, нето и текущи трансфер, нето също повлияха в посока увеличаване на дефицита по текущата сметка. Основен принос за външно-търговския дефицит през деветмесечieto на 2005 г. имат отрицателните салда по следните групи стоки: енергийни ресурси, суровини и материали и инвестиционни стоки, докато единствено групата на потребителските стоки отбеляза положително салдо. Най-голям дефицит отбеляза групата стоки енергийни ресурси, която

регистрира и най-висок ръст на вноса спрямо деветмесечието на 2004 г. За разглеждания период салдото, формирано от вноса на суров петрол, петролни продукти и природен газ и от износа на петролни продукти е отрицателно и достигна 4.7% от БВП или с 1.5 п.п над това от същия период на 2004 г. Суровият петрол и природният газ формираха 15.2% от вноса, а петролните продукти – 9.6% от износа за периода януари-септември 2005 г. Промените в цените, във физическите обеми на вноса и износа, както и в курса на долара бяха главните фактори, които повлияха върху промените в разходите за внос и приходите от износ на енергийните ресурси през разглеждания период.

През периода януари-септември 2005 г. групата на суровините и материалите достигна най-ви-

сок относителен дял от 36.4% в общия внос, следвана от групата на инвестиционните стоки (27.5%) и групата на енергийните ресурси (19.9%) (таблица 4.). Най-бързо спрямо същия период на 2004г. нарастваше вносът на стоки от групите енергийни ресурси (49.2%) и инвестиционни стоки (35.4%). Нарастването на инвестиционните стоки се дължеше основно на ръста на транспортни средства, машини, уреди и апарати. При енергийните ресурси вносът на суров петрол нарасна с 63.4%. Групите енергийни ресурси и инвестиционни стоки регистрираха и най-висок принос в общото изменение на вноса спрямо същия период на предходната година- съответно с по 8.3 п.п. и 9.1 п.п. (таблица 4.).

ВНОС ПО НАЧИН НА ИЗПОЛЗВАНЕ	ОТНОСИТЕЛЕН ДЯЛ В ОБЩИЯ ВНОС*, %		ПРИНОС В ОБЩОТО ИЗМЕНЕНИЕ НА ВНОСА*, ПРОЦЕНТНИ ПУНКТА (СПРЯМО СЪОТВЕТНИЯ ПЕРИОД НА ПРЕХОДНАТА ГОДИНА)	
	I-IX 2004	I-IX 2005	I-IX 2004	I-IX 2005
Потребителски стоки	16.0	15.1	4.0	3.0
Суровини и материали	40.5	36.4	7.8	5.7
Инвестиционни стоки	25.8	27.5	5.3	9.1
Енергийни ресурси	16.9	19.9	1.5	8.3
Общо внос, CIF	100.0	100.0	18.4	26.7

Таблица 4. Внос

Източник: БНБ, НСИ

*Разликата между реда Общо внос и изброените категории се дължи на неклассифициран внос по вид стоки

Групата на потребителските стоки единствена отбеляза положително салдо през периода януари-септември 2005 г. Този факт трудно се съчетава с твърденията за повишаване на външнотърговския дефицит благодарение на растящия внос на потребителски стоки, стимулиран от високия ръст на потребителските кредити. Независимо от наличието, според изследванията на Агенцията за икономически анализи и прогнози, на статистически значима връзка между динамиката на потребителските кредити и вноса на потребителски стоки, в рамките на това нарастване външнотърговското салдо за тази група от стоки не само остана положително, но регистрира и намаляване на своя относителен дял в общия внос до 15.1% от 16% през 2004 г. (таблица 4.). Потребителските стоки отбелязаха прираст от 19.0% спрямо предходната година и съответно по-скромен принос от 3 п.п. в общото изменение на вноса, който е по-нисък в сравнение с този от 2004 г. През деветмесечието на 2005 г. най-силно нарастваше вносът на автомобили, следван от вносът на храни, напитки и цигари.

От макроикономическа гледна точка поддържа нето на значим дефицит по текущата сметка като процент от БВП може да доведе до загуба на валутни резерви и/или до увеличаване на външната задлъжнялост на държавата, ако нетните преки чуждестранни инвестиции (ПЧИ) са недостатъчни. За разлика от 2004 г., когато ПЧИ финансираха с над 100% дефицита по текущата сметка, очакванията за 2005 г. са те не само да не успеят да покрият дефицита по текущата сметка, но и да бъдат значително по-малко от него. По предварителни данни за периода януари-септември 2005 г. ПЧИ достигат 6.2% от БВП, т.е. те покриват едва 72% от дефицита на текущата сметка при 170% покритие за същия период на предходната година. През деветмесечието нямаше никакви сключени приватизационни сделки с нерезиденти, придобили над 10% дялово участие в българско предприятие. По-чувствително увеличение отбеляза привлеченият нетен друг капитал, дължащо се главно на получения през септември 2005 г. вътрешнофирмен кредит от компания от телекомуникационния сектор.

МЛН. ЕВРО	ЯНУАРИ – СЕПТЕМВРИ	
	2004 г.	2005 г.
А. Текуща сметка, в т.ч.	-697.6	-1837.5
<i>Търговски баланс</i>	<i>-1772.7</i>	<i>-2791.3</i>
Б. Капиталова сметка	0.0	-0.9
В. Финансова сметка, в т.ч.	1307.6	1963.6
<i>Преки инвестиции, нето</i>	<i>515.5</i>	<i>1348.3</i>
<i>Общо за групи А, Б. и В.</i>	<i>610.0</i>	<i>125.2</i>
Г. Грешки и пропуски, нето*	175.2	319.8
Общ баланс, в т.ч.:	785.2	445.0
Валутни резерви на БНБ**	-901.6	-307.0
Ползвани кредити от МФ, нето	-6.6	-138.1
Извънредно финансиране	122.9	0.0

Таблица 5. Общ платежен баланс

Източник: БНБ и НСИ

* Грешки и пропуски, нето е компенсаторна статия, защото системата за набиране на данни не е затворена, възможни са ревизии на данните за вноса и износа, усъвършенстване на методологията и обективни ограничения при събиране на информацията.

**Знакът +/- означава увеличение на валутните резерви.

За периода януари-септември 2005 г. финансовата сметка и общият баланс бяха положителни и валутните резерви на БНБ нараснаха с 307 млн. евро. (таблица 5.). В бъдеще в средносрочен план приносът на ПЧИ към положителното салдо на финансовата сметка се очаква да намалява с приключване на приватизацията, което в крайна сметка ще затрудни финансирането на дефицита по текущата сметка. Ако през следващите години инвестициите „на зелено“ не нарастват в достатъчна степен, това може да доведе до задълбочаване на външната уязвимост на страната.

Макроикономическата стабилност, стабилността на финансовия сектор и по-високите лихвени проценти в България в сравнение с международните и особено с тези в еврозоната са все още причина за приток на капитали. В бъдеще може да се очаква постепенното сближаване на лихвените проценти да води до плавно намаляване на капиталовия приток. В същата посока, но с много по-бърз и грастичен ефект би въздействала евентуална икономическа и/или финансова дестабилизация и влошаване на инвестиционния климат и доверието в страната. **Обратно, поддържането на макроикономическата стабилност заедно със стабилността на финансовия сектор, подобряването на инвестиционния климат, премахването на административните бариери и облекчаването на лицензионните режими ще способства за повишаване на капиталовия приток към България.**

Оценките за публичния и публично-гарантиран външен дълг са през 2006 г. той да бъде от порядъка на около 26% от БВП. Поради нарастването на

задлъжнялостта на банковия и небанковия сектори се очаква в края на 2005 г. частният външен дълг да е надхвърлил 38% от БВП. През цялата 2005 г. частният дълг продължи да расте, но към септември 2005 г. бе наблюдавано забавяне в темповете на нарастване на задълженията както на небанковия, така и на банковия сектори.

Консолидирана фискална програма и фискална политика

За разлика от страните от еврозоната, които през последните няколко години поддържат бюджетни дефицити средно от порядъка на 2-3% от БВП, България редовно бележи бюджетни излишъци. През 2005 г. беше достигнат излишък, който надхвърли 2% от БВП, а през 2006 г. се очаква той да нарасне до 3% от БВП.

Основните цели на фискалната политика през 2005 г. бяха осигуряване на финансова устойчивост, макроикономическата стабилност, икономически растеж, подпомагане на предприемачеството и процес за членство в ЕС и финансиране на приоритетните разходи, заложи в средносрочната и годишната фискална програма за 2005 г. В съответствие с тези цели фискалната политика през 2005 г. успя да постигне преизпълнение на приходите, спестяване на част от преизпълнението и бюджетен излишък от над 2% от БВП.

Високата икономическа активност в комбинация с подобрената събираемост на приходите от ДДС, акцизи, мита, осигурителните фондове, данъка върху доходите на физическите лица и неданъч-

ните приходи доведоха до преизпълнение на предварително заложените приходи. През 2005 г. приходите нараснаха до 40.9% от БВП и надхвърлиха чувствително програмираните 38.8% от БВП. Това преизпълнение бе резултат главно от разширяването на данъчната основа поради по-високия икономически растеж, вноса и инфлацията. Оценката за преизпълнение на приходите от косвените данъци спрямо заложените в Закона за сръжавния бюджет за 2005 г. е за около 13%. Основният фактор, влияещ върху по-високите постъпления от косвени данъци е по-високият от заложения ръст на вноса в страната. Преизпълнението на приходите от данъка върху доходите на физически лица с около 2% е резултат главно от разширяването на данъчната основа, свързано с повишената икономическа активност. Преизпълнението на приходите от корпоративния данък от порядъка на 1-2% е свързано с нарастването на печалбата на банките и фирмите от нефинансовия сектор. По отношение на бюджетите на социалноосигурителните фондове преизпълнението на приходите от социалноосигурителни вноски се оценява на около 3% и е формирано главно от преизпълнение в постъпленията от здравноосигурителните вноски. Преизпълнение на неданъчните приходи за 2005 г. е за около 13-14% и е предизвикано основно от еднократни приходи в бюджетите на министерства и ведомства и преизпълнението на приходите от общински такси, продажба на земя и др. активи.

През 2006 г. са предвидени промени в облагането на доходите на физическите лица, в акцизите и във формирането на приходите на общественото и здравно осигуряване, които се очаква да снижат осигурителната и данъчната тежест за бизнеса. В тази връзка в края на 2005 г. беше проведено представително анкетно проучване сред най-активните фирми, около 80% от които членуват в БТПП, Българската международна стопанска асоциация, Съюза на работодателите в България и различни браншови и бизнес организации. Проучването показва, че докато промените в данъчното облагане се приемат сравнително индиферентно от над 70% от анкетиранияте фирми, общо над 62% от тях посрещат положително – „силно положително“ (13.8%) или „умерено положително“ (48.5%) – снижаването на осигурителната тежест за бизнеса.

Независимо от преизпълнението на приходите по консолидирания бюджет за 2005 г., наличието на известни рискове, свързани основно с растящия дефицит по текущата сметка, наложи мерки за ограничаване на заложените в програмата разходи. В същото време необходимостта от преодоляване на щетите и последиците от кризисната ситуация, породена от наводненията, доведе до повишаване размера на средствата, заделени като резерв за неотложни и непредвидени разходи. Постигането на баланс между повишените потребности от допълнителни средства и рисковете, произтичащи от дефицита по текущата сметка, изисква-

ше подобряване на фискалната дисциплина, усъвършенстване на структурата и повишаване ефективността на бюджетните разходи, както и постигане на по-добър синхрон между фискалната политика и политиката на БНБ по ограничаване на кредитната експанзия. С цел да се ограничи фискалният натиск върху външнотърговското салдо и да се преготвори евентуално намаляване на международните резерви, които са гаранция за стабилността на паричния съвет, БНБ и Министерството на финансите реагираха чрез затягане на кредитната експанзия, а след първия преглед на споразумението с МВФ - и на фискалната политика. В крайна сметка, в резултат на свръхизпълнението на данъчните приходи и ограниченията върху разходите, бе постигнат общ бюджетен излишък от най-малко 2.3% от БВП.

Посочените принципи при формирането и провеждането на фискалната политика се запазват и през 2006 г., тъй като очакванията са за значим дефицит по текущата сметка от над 12% от БВП. В тази връзка фискалната политика и през 2006 г. е насочена към запазване на фискалната устойчивост, макроикономическата стабилност, икономическия растеж и подпомагане на предприемаческия процес за членство в ЕС чрез постигане на бюджетен излишък от поне 3% от БВП. По отношение на публичните разходи не се допуска те да надвишат 40% от БВП, а данъчната политика е насочена към хармонизиране с изискванията на европейските директиви в тази област. Постигането на още по-добра синхронизация между фискалната политика на Министерството на финансите и политиката на БНБ със сигурност ще максимизира положителните ефекти от кредитната експанзия при едновременно ограничаване на свързаните с нея рискове.

Финансов сектор

През 2005 г. финансовата интермедиация в банковия сектор продължи да се развива с все още високи, но забавящи се темпове. Кредитната експанзия продължи да създава напрежения, внимателно следени от БНБ, за да бъдат избегнати свързаните с нея рискове за икономиката и банковия сектор.

Факторите, които определяха динамиката на кредитните агрегати през 2005 г. бяха голямото търсене на кредит, все по-изострящата се конкуренция между банките и мерките на БНБ за ограничаване темповете на растеж на банковия кредит. В края на септември 2005 г. темпът на годишен прираст на кредита за неправителствения сектор намаля до 35.9% и продължи да се забавя през следващите месеци. Независимо от това, той достигна 43.3% от БВП, което представлява увеличение с 8.3 п.п. спрямо съответния период на 2004 г. (таблица 6.).

	XII-2002	XII-2003	XII-2004	XI-2005*
Вземания от неправителствения сектор/БВП, %	19.8	27.6	37.1	43.3

Таблица 6. Вземания от неправителствения сектор

Източник: БНБ, НСИ и собствени изчисления

* Данните за БВП за 2005г. са прогнозни при прогноза от 41 419 млн. лв.

С цел забавяне нарастването на кредитирането до 30%, през второто тримесечие на 2005 г. чрез промени в Наредба 21 БНБ определи тавани за кредитната експанзия и наложи заделяне на допълнителни задължителни резерви в случай на превишаване на таваните. Тези мерки забавиха темповете на прираст на кредита за неправителствения сектор, като забавянето бе неравномерно разпределено между различните му компоненти. Към края на третото тримесечие най-чувствително забавяне на темповете на растеж бе регистрирано при кредита за нефинансовите предприятия. Кредитът за домакинствата бе по-динамичният компонент на кредита за неправителствения сектор. Жилищният кредит регистрира най-високи, макар и намаляващи темпове на прираст, следван от потребителския кредит. В края на септември 2005 г. кредитът за нефинансовите предприятия регистрира темп на прираст от 25.7%, а този за домакинствата - от 63.5% и продължи да спада през октомври и ноември (60.4%). Основен принос за растежа на кредита за домакинствата имаха жилищните кредити. В края на третото тримесечие на 2005 г. техният годишен темп на прираст се понижи до 145% и продължи да спада до 104.7% в края на ноември, но запази най-високите темпове на прираст сред различните компоненти на кредита за неправителствения сектор.

Тези процеси са до голяма степен резултат от реакцията на банките на кредитните рестрикции на БНБ, които най-силно засегнаха кредита за нефинансовите предприятия. След обявяването на мерките на БНБ банките не само увеличиха чуждестранните си пасиви чрез увеличаване депозитите на чуждестранни банки, но предприеха и продажби на свои акционери в чужбина на част от корпоративните си кредити с цел освобождаване на база за кредитиране. По отношение на новите кредити те пренастроиха предпочитанията си от кредитиране на нефинансовите предприятия към кредитиране на домакинствата и особено на жилищното кредитиране. Това поведение на банките би могло да се обясни с високото търсене на този сегмент на кредитния пазар, ниските обеми, които не биха довели до надхвърляне на определените от БНБ лимитите и съответно до внасяне на допълнително резерви, както и от първоначално по-високите лихвени проценти по потребителските и

жилищните кредити. Според Банков надзор на БНБ банките развиваха потребителските и жилищно-ипотечните си портфейли провокирани и от неоснователното очакване за по-благоприятно третиране на подобни експозиции от Новото капиталово споразумение (Базел II).

Независимо от високата производствена и инвестиционна активност на предприятията, съпътствана от повишено търсене на кредит, относителният дял на кредита за нефинансовите предприятия в кредита за неправителствения сектор спадна до 61.9% в края на септември от 63.4% в края на юни 2005 г. В същото време относителният дял на кредита за домакинствата нарасна до 36.2%. Тази промяна в структурата на вземанията от неправителствения сектор свидетелства за известна диверсификация на кредитните портфейли на банките и беше съпроводжана от разширяване и на алтернативните източници на финансиране на предприятията. Все пак кредитът за нефинансовите предприятия остава основен компонент на кредита за неправителствения сектор, както и важен фактор на икономическия растеж.

Кредитът за нефинансовите предприятия е концентриран в сравнително неголям брой фирми. По данни на БНБ още от края на 2004 г. над 60% от кредитния портфейл на банките е съсредоточен в около 1100 предприятия. В края на 2005 г. УНСС проведе представително анкетното проучване сред въпросните фирми, което свидетелства за това, че над 60.2% от анкетираните фирми разполагат с два и/или повече от два банкови кредита към момента на анкетирането. Т.е. това са фирмите - редовни и сравнително големи кредитополучатели в България.

За около 54% от редовните и големи кредитополучатели повишеното търсене на банков кредит в края на 2005 г. е свързано с "умерено" или със "значително" нарастване на необходимостта от кредит (таблица 7). *Преобладаващата част от фирмите-кредитополучатели посочва, че основните фактори за повишеното търсене на банков кредит през 2005 г. са свързани с нарастналата потребност от оборотни средства и инвестиции в машини и оборудване, което е съвместимо с регистрираното от статистиката чувствително увеличаване през годината на инвестициите в основен капитал.*

<i>Нарасна значително</i>	6.9%
<i>Нарасна умерено</i>	46.9%
<i>Остана непроменена</i>	30.0%
<i>Намаля умерено</i>	10.0%
<i>Намаля значително</i>	1.5%
<i>Не мога да преценя</i>	0.8%
<i>Неотговорили</i>	3.8%

Таблица 7. Как се промени необходимостта от банков кредит за вашата фирма през 2005 г. спрямо 2005 г.?

Независимо от факта, че анкетираните фирми вече имат получени 1-2 или повече банкови кредити към момента на провеждане на изследването, растящите им нужди от кредит се удовлетворяват освен от банките, също и от алтернативни източници на кредитиране - лизингови компании, партньори, други фирми, роднини или приятели. От алтернативните форми на кредитиране най-популярен сред големите кредитополучатели е лизингът. Съответно над 34% от тях са разчитали на тази форма на небанково кредитиране. За сравнение, анкетното проучване от преди две години, проведено сред по-широк спектър от фирми - малки, средни и големи, регистрира, че едва 9% от фирмите ползват лизинг, при това става дума за фирми, които в много по-малка степен са ползвали и банково кредитиране. Това сравнение подсказва, че през 2005 г. експанзията на банковото кредитиране се съпровожда от разширяване и на небанковото кредитиране, в частност на лизинга, вече не само сред фирмите, които нямат достъп до банков кредит, а и сред редовните клиенти на банките. Анкетното проучване от края на 2005 г. сред големите и редовни кредитополучатели посочва, че лизингът и кредитът от други фирми ще бъдат сред най-предпочитаните алтернативни форми на банковото кредитиране при евентуално допълнително ограничаване на банковото кредитиране от страна на БНБ през 2006 г.

Въпреки наложените през 2005 г. от БНБ рестрикции, стандартите на банките-кредитори останаха непроменени или дори бяха облекчени за 67.6%

	<i>Кредитополучатели</i>
<i>Значително се затегнаха</i>	2.3%
<i>Затегнаха се в известна степен</i>	13.1%
<i>Останаха непроменени</i>	39.2%
<i>Облекчиха се в известна степен</i>	24.6%
<i>Облекчиха се значително</i>	3.8%
<i>Не мога да преценя</i>	16.9%

Таблица 8. Промяна в стандартите на основната банка-кредитор при одобряване на молбите за кредитиране през 2005 г.

от големите и редовни кредитополучатели (таблица 8.). Само за 15.4% от тях стандартите на техните кредитори са се затегнали "значително" или "в известна степен". Това подсказва, че според анкетираните фирми, мерките на БНБ от 2005 г. не са принудили банките да затегнат политиката си на кредитиране по отношение на редовните си клиенти. Според анкетираните фирми банките отказват кредитиране на фирмите главно в случаите на неподходящи, ненадеждни проекти.

Данните на Банков надзор на БНБ от септември 2005 г. сочат, че банковата система се запазва стабилна, поддържа висок и растящ относителен дял на редовните кредити, висока капиталова адекватност, висока ликвидност и сравнително нисък процент на откритите позиции в чужда валута (таблица 9). Въпреки общо добрите за сектора резултати, още към юни 2005г. Банков надзор регистрира наличието на тенденция към плавно и постоянно замърсяване на портфейлите на част от банките. Изразените през юни опасения се потвърдиха и през следващите месеци до края на годината. Тези развития подсказват, че към овладяването на кредитната експанзия би следвало да се подхожда преди всичко чрез строго следене за спазване на надзорните регулации и прилагане на индивидуализирани, а не общи за целия сектор наказателни мерки. Вместо това БНБ продължи да провежда последователна политика на общо забавяне на кредитната експанзия, провокирана от опасения за повишаване на рисковете в банковата система и от растящия дефицит по текущата сметка.

	2000	2001	2002	2003	2004	IX-2005
Редовни кредити, % от всички кредити	91.8	92.3	94.5	92.72	93.12	93.74
Обща капиталова адекватност, %	35.6	31.3	25.2	22.2	16.08	15.91
Високоликвидни активи, % от депозитите						
Първична ликвидност	10.4	13.5	11.2	11.98	13.65	12.73
Вторична ликвидност	25.9	25.5	29.2	26.19	31.56	29.76
Открити позиции в чужда валута/капиталова база, %	-4.3	-6.8	-4.2	-4.65	-3.66	-3.81*

Таблица 9. Избрани индикатори за съблюдаване на основните надзорни регулации

Източник: БНБ; *Към юни 2005 г.

След внедряване на ограниченията върху кредитната експанзия, които БНБ обяви през първото тримесечие на 2005 г., кредитът за неправителствения сектор регистрира забавяне на темповете си на растеж. Успоредно с това външно-търговският дефицит и дефицитът по текущата сметка продължиха да растат. Независимо от факта, че кредитът за домакинствата продължи да расте с намаляващи, но все пак с по-високи темпове от тези на кредита за нефинансовите предприятия, данните от платежния баланс за деветмесечието на 2005 г. показват, че относителният дял на вноса на потребителски стоки в общия внос е намалял, останал е най-ниският сред относителните дялове на другите групи внос и външнотърговското салдо за тази група стоки е положително. Вече беше посочено, че по данни на БНБ за платежния баланс за същия период на 2005 г. външно-търговският дефицит се формира основно от дефицитните салда по групите *инвестиционни стоки, енергийни ресурси и суровини и материали*. Кредитът за нефинансовите предприятия допринася за увеличаване вноса на инвестиционни стоки и суровини и материали, но темповете на неговото нарастване се забавиха в най-голяма степен след наложените от БНБ през 2005 г. рестрикции, докато в същото време дефицитът по външнотърговското салдо за тези групи от стоки продължи да расте. Засиленият внос до голяма степен се дължи на повишената делова активност на бизнеса, докато износът изостава вероятно и поради недостатъчната конкурентоспособност на българските стоки.

Наблюдаваните през втората половина на 2005 г. процеси повдигат редица въпроси относно рестрикциите върху банковото кредитиране, особено от гледна точка на въздействието им върху кредита за нефинансовите предприятия. Намаляването на относителния дял на кредита за фирмите при едновременното увеличаване на този за домакинствата стимулира неблагоприятната тенден-

ция към повишаване на потреблението за сметка на инвестициите в оборудване, което в дългосрочен план води до ограничаване конкурентоспособността и производствения капацитет на икономиката, както и на потенциала ѝ за растеж. Както свидетелстват анкетното проучване на УНСС и инвестиционната бизнес анкета на НСИ, фирмите разчитат на банков кредит, за да посрещнат растящите си нужди от инвестиции в оборудване с цел увеличаване на производствения си капацитет, замяна на износеното оборудване, автоматизация и въвеждане на нови технологии. Овладяването на растящия външнотърговски дефицит и дефицита по текущата сметка би следвало да се търси главно по линия на повишаване на износа чрез повишаване производителността на труда и конкурентоспособността на българската икономика. Прилаганите към момента мерки за ограничаване на темповете на кредитната експанзия, които засегнаха най-силно кредита за фирмите действат по-скоро в обратна посока.

Високо ценената макроикономическа стабилност в България през последните осем години и необходимостта от нейното запазване са подкрепяни от всички български и чуждестранни фирми, работещи у нас. В същото време забавянето на редица реформи – в работата на администрацията, образованието, здравеопазването, съдебната система също дават своето отражение върху задръжане на икономическия растеж. Изключително важно е политиките на Правителството да гарантират възможности на бизнеса за увеличаване на инвестициите, основно насочени към изпълнение на изискванията за членство в ЕС и към повишаване на конкурентоспособността на българската икономика. Това е единствения възможен сценарий за ограничаване на дефицита по текущата сметка и достигане на средните размери на БВП на глава от населението в страните членки на ЕС в най-кратък срок.

2. ПРЕПОРЪКИ НА БИБА

ОБРАЗОВАНИЕ

Образованието става все по-важен фактор за повишаване производителността на труда и конкурентоспособността на икономиката. Човешкият фактор и неговата готовност да продължи да се учи и да повишава квалификацията си в много сфери може не само да ускори в значителна степен развитието на икономиката, но и да спомогне за преодоляване на отрицателния ефект от застаряването на населението и съотношението между броя на заетите и пенсионерите. Образованието в България не осигурява грамотни и мотивирани специалисти.

Средното и особено средното професионално образование е откъснато от реалностите и изискванията на пазара на труда, а в средносрочен и дългосрочен план все повече изостава от неговите нужди. В началото на 21 век е немислимо младите хора да нямат минималните знания и умения за работа с компютър, необходим им за професионална реализация. Предлагащите в момента образователни услуги не отговарят на търсенето на пазара на труда, което води до пренасищане или недостиг на определен тип специалисти. Пример за това е недостигът на строителни специалности, което ще се окаже изключително остър проблем веднага след приемането ни в ЕС и в процеса на реализация на големи инфраструктурни проекти, финансирани от Структурните и Кохезионния фонд на ЕС.

Висшето образование направи първи опити да установи трайни контакти с бизнеса и да подпомогне не само завършващите, но и работодателите, чрез изграждането на 20 кариерни центъра в университетите. Процесът на популяризиране и разширяване на тази мрежа трябва да продължи и към другите съществуващи висши училища. Все още няма институционализиране на отношенията между бизнеса и висшето образование, което ще позволи държавната поръчка за студенти по различни специалности да бъде повлияно и от нуждите на бъдещите работодатели, както и програмите за обучение да бъдат тясно свързани с бъдещата професионална реализация. Необходимо е да бъдат създадени правила за взаимодействие между бизнеса и висшите училища за постигане на максимален резултат в съвместната им работа, съобразно най-добрите примери на страните в Европейския съюз.

Някои от мерките, предложени в миналогодишното издание на „Позиции на БИБА – Българският бизнес по пътя към ЕС“, ще бъдат повторени и през тази година, поради своята актуалност и необходимост от действия:

- Осигуряване на необходимите средства през държавния бюджет за модернизация на процеса на обучение на всички нива;
- Повишаване качеството на образованието на младите хора чрез разширяване изучаването на чужди езици и компютърни умения;
- Разработване на нова стратегия за реформа в средното образование в дългосрочен план, която да отчита демографската криза в страната и да осигури както максимално добро образование, така и ефективно използване на публичните ресурси, насочени към него;
- Осъвременяване на образователните програми и консултиране с браншовите организации и основните работодатели в съответните сектори, за по-успешна реализация на завършващите висше образование.
- Регламентиране чрез Закона за висшето образование на връзките между университетите и бизнеса при разработването на учебните програми и стажантските форми, с цел гарантиране интересите както на бизнеса, така и на студентите за започване на професионална реализация с минимум адаптиране към длъжността.
- Разработване на икономически стимули за университетите при тяхното активно ангажиране в приложни научни изследвания.
- Въвеждане и спазване на унифициран набор от стандарти, чрез които да се повишат изискванията към университетите и техните филиали, така че получената диплома да е гаранция за високо качество на образованието.

Членовете на БИБА имат още няколко конкретни предложения:

1. Да се повишат значително средствата за наука, които в рамките на три-четири години да достигнат 1% от БВП (половината от сегашното равнище на ЕС).
2. Да се засили тенденцията за съобразяване на образованието и обучението с потребностите на пазара на труда чрез наблягане върху професионалните аспекти в учебните програми.

3. Да се намерят финансови и други стимули за бизнеса, за да може той да създава научен и изследователски потенциал и да възлага подобна дейност на университети и научни организации.
4. България да стане пълноценна и активна част от европейското изследователско пространство и европейския пазар на технологии чрез засилване на практико-приложната ориентация на изследователската дейност и подобряване на условията за трансфера на технологии.
5. Да се създадат възможности и планове за придобиване в процеса на задължителното образование на основни умения в областта на компютърните технологии, за развитие на електронното преподаване и на дейностите, способстващи обучението по електронен път.
6. Да се допълни класическата система на подготовка на висши специалисти със система на обучение в продължение на целия живот.
7. Да се повиши степента на прилагане на Европейската харта за малките предприятия, към която България се присъедини през 2001 г., която призовава да се преподават бизнес и предприемачество на всички училищни нива и да се разработват схеми за обучение на стопански ръководители.
8. Да се създадат възможности за по-тясно сътрудничество между образователните институции и бизнеса и за налагането на дух на предприемчивост чрез системите за образование и обучение с цел задоволяване на нуждите на местните и регионалните пазари на труда и развитие на икономика, основаваща на знанието.
9. Да се премине към по-съвършен механизъм на финансиране на образованието, който е обвързан с качеството на образованието и реализацията на завършващите.
10. Да се създадат условия за развитие на частни образователни институции, които функционират на основата на конкуренцията, с цел повишаване качеството на образованието.

ЗЕМЕДЕЛИЕ

Препоръките, отправени в Мониторинговия доклад, открояват няколко области на сериозно безпокойство по отношение на приемането и прилагането на законодателството в сектор „Земеделие“, които са от особено значение за бизнеса от този сектор. Основните области, отбелязани в Мониторинговия доклад, са ветеринарното законодателство, организацията на пазара на млякото и особено въпроса с изграждането на система за прилагане на млечните квоти, разработването на законовата база и особено на необходимите институции за прилагане на Общата селскостопанска политика и директните плащания.

Подкрепяйки препоръките от Доклада, Българската международна стопанска асоциация подчертава необходимостта от предприемане на действия от страна на държавата в следните направления, важни за членовете на БИБА:

1. Разработване на национална регулативна и нормативна база, обезпечаваща функционирането на Разплащателната агенция и на Интегрираната система за администриране и контрол (ИСАК), съгласно регламентите на Европейския съюз и поетите ангажименти по глава „Земеделие“. Неколкократните отлагания на срока за приемане на рамковия закон доведоха до неговото обединяване с промените в Закона за подпомагане на земеделските производители, който беше приет от Народно събрание на 16 февруари 2006 г. Този процес беше съпътстван от изключителна тайнственост, без дори проекта на закон да бъде поместен на страницата на Народното събрание и без да бъде обсъден широко с обществеността. Неведнъж БИБА е подчертавала важността на участието на неправителствените организации в процеса на изготвянето на особено важни за бизнеса нормативните актове и счита този пример за недостоен.
2. Създаване на базата данни на Системата за идентификация на земеделските парцели (СИЗП).
3. Разработване на концепция и нормативна база за комасация на земеделските земи с цел създаване на условия за оптимално устройство на земеделските територии и за прилагане на хидромелиоративни мероприятия.
4. Разработване на концепция за консолидация на земеделските земи чрез регулация на ползването им за селскостопанско производство и възникващите от това правоотношения.
5. Съдействие и информационно осигуряване на пазара на земеделските имоти, в т.ч. и разширяване на обхвата и достъпа до информационната система за пазара. Макар че информационна система за търсенето и предлагането на земеделски земи съществува, все още намирането на информация за налични терени, осигуряващи възможности за инвестиции в икономически жизнени стопанства е истинско предизвикателство, което отнема много време, ресурси и няма гарантиран успешен финал.

6. Хармонизиране на българското законодателство в областта на безопасността на храните. Необходимо е да се приемат промени в Закона за храните, за да се въведат изискванията на новото европейско законодателство (Регламент 853/2004, определящ специфични изисквания за хигиена на храните и Регламент 854/2004, който определя специфични правила за организирането на официалния контрол върху продуктите от животински произход, предназначени за човешка консумация).

7. Изграждане на регистри на производителите на мляко и на изкупвачите на краве мляко и изграждане на информационна система за проследяване движението на количествата и качеството на млякото. Изграждане и акредитиране на независими лаборатории за анализ на маслеността на млякото.

8. Изграждане на Национална система за производство на сертифициран посадъчен материал в овощарството и лозарството. Изграждане на маточната база в лозарството. Изграждане на регистър на лозарските стопанства и ефективно управление и контрол на лозарския потенциал.

9. Въвеждане на законодателството за контрол на интервенционните центрове за зърно. Изграждане на административния капацитет за изпълнението на контрола на съхраняваното в публични складове и зърнохранилища зърно.

10. В областта на разпределение на квотите за производство на захар и изоглюкоза – приемане и прилагане на ясни правила, които са в съответствие със Европейските регламенти при отчитане интересите на производителите.

ОКОЛНА СРЕДА

Отговорностите на фирмите в областта на околната среда в предприемаческия процес нарастват и изискват значителни технически и финансови усилия.

За подобряване на информираността и повишаване на готовността на компаниите да постигнат всички екологични изисквания, БИБА прави следните препоръки:

1. Държавната администрация не осигурява достатъчна информираност и съгласуваност със заинтересованите оператори от различните индустриални сектори и сфери на бизнеса при транспонирането на европейското хоризонтално законодателство в областта на околната среда и прилагащите програми за различните директиви в секторите „Качество на въздуха“, „Управление на отпадъците“, „Промислено замърсяване и управление на риска“ и „Качеството на водите“. Отсъствието на активен диалог между държавата и бизнеса води до затруднения в постигането на баланс между целите по опазване на околната среда и устойчивото икономическо развитие на страната.

2. Недостатъчната последователност и рационалност в хода на транспониране на европейското законодателство води до непрекъсната промяна, актуализация и преразглеждане на вече издадени и обявени за „напълно съответстващи на европейските директиви“ закони и подзаконови нормативни актове. Това от своя страна предизвиква сериозни затруднения за бизнеса, тъй като налага непрекъсната актуализация и промени на издадени вече разрешителни, планове и програми, като затруднява планирането на краткосрочните и дългосрочните инвестиционни намерения на дружествата.

3. Получаването на т.нар. „задължителни разрешителни“ (напр. ОВОС, Комплексни разрешителни, Разрешителните за предотвратяване на големи производствени аварии и др.), без които на оператора не се разрешава да извършва дейността си, е свързано с преминаването през изключително бавна и нерационална процедура. Това рефлектира върху планирането на инвестиционните намерения и решения и води до значително забавяне на изпълнението им.

4. В сектор „Качество на въздуха“, транспонирането на европейското законодателство е базирано на преработка на съществуващи нормативни документи, които в по-голямата си част не позволяват практическото прилагане на основни принципи на Директивата за комплексно предотвратяване и контрол на замърсяванията за отчитане и на местните условия, възможностите за прилагане на най-добрите налични техники на местно ниво и отчитане на икономическите възможности за въвеждането им от българската индустрия. Липсва подходящ подход по прилагане на т.нар. „секторни норми“, в резултат на което нормативно определените емисионни ограничения за различните сектори са необосновано по-рестриктивни от европейските.

5. Сериозно забавяне се наблюдава при изменението на подзаконовата нормативна уредба в областта на мониторинга на атмосферния въздух. В резултат на това *Наредба № 6 за реда и начина за измерване на емисиите на вредни вещества, изпускани в атмосферния въздух* противоречи на актуализирания Закон за измерванията. Съответно, практическото прилагане на Директивата за отчитане на емисиите на вредни и опасни вещества във връзка с Европейския регистър на вредни вещества (Directive 2000/479/EC on

the implementation of the European Pollutant Emission Register /EPER/) е затруднено както поради споменатите противоречия в нормативната уредба, така и поради липсата на акредитирани лаборатории, които могат да извършват необходимите измервания в пълния обем, изискван от Директивата.

6. Успешното прилагане на Директивата за комплексно предотвратяване и контрол на замърсяванията предполага преоценяването на следните проблеми:

- Формата на заявлението за издаване на разрешителното изисква предоставянето на изключително голям обем информация, която фактически не се използва при изготвянето на документа. Необходимата информация може да се представя например в тестова форма, което значително ще облекчи както оператора, така и издаващия орган.
- Процедурата по издаването на разрешителния документ е изключително тромава;
- Процедурата по изменение на вече издаден разрешителен документ е бавна и все още не достатъчно прецизирана;
- Условиата в документа са неясно формулирани и разписани, липсват и необходимите пояснения и насоки за тяхното изпълнение;
- Липсват методически указания относно избора и изграждането на пунктове (мониторингови мрежи) за контрол на почви, подземни води, контрол на емисии и т.н.;
- Съгласно действащото законодателство се изисква ежемесечно докладване по редица направления, като за фирмите, които притежават комплексно разрешително се налага повторно докладване на същата информация в рамките на Годишния доклад по комплексното разрешително; формата на Годишния доклад за отчитане изпълнението на условията на комплексното разрешително е неясна;
- Не на последно място трябва да се отбележи и това, че дружествата са ангажирани с изпълнението на изключително тежка финансова програма, за която не се прилагат никакви финансови облекчения.

7. По отношение на сектора „Управление на отпадъците“, законодателството съдържа значителни пропуски в нормативната уредба, позволяващо субективно третиране на режима от администрацията. Няма яснота за критериите при които целите на операторите за оползотворяване на отпадъците от опаковки ще се считат за изпълнени. Така в две поредни години при покрити едни и същи критерии, през 2005 г. и 2006 г. дейността на организациите по колективно оползотворяване на отпадъците от опаковки се третират различно. Липсва последователност и еднакво прилагане на разпоредбите, допускат се конюнктурни административни актове свързани с изпълнението на задълженията по оползотворяване на опаковки. Министерството не води диалог с бизнеса и новите разпоредби се налагат без провеждане на необходимия кръг от консултации. Липсва предвидимост на условията за бизнес дейност, що се отнася до сектора „Управление на отпадъците“.

8. По отношение на сектора „Управление на водите“ липсва ясна стратегия за развитие на сектора. Нормативните разпоредби се променят *ad hoc* с оглед задоволяване на конюнктурни нужди или необходимост от финансиране. Липсва диалог с представителите на бизнеса. Новият проект за „Закон за управление на водите“ се опитва да кодифицира съществуващите норми в тази област, но създава хаос и неясноти при тълкуването му и начините за прилагането му. Вместо с отделна Тарифа или Постановление, със самия закон се въвеждат тарифи за такси за водоползване, които нямат икономическа обосновка. Смесването на нормативни разпоредби от различен ранг е лоша законодателна практика и предпоставя затруднения с прилагането ѝ. Няма ясна концепция за разпределението на отговорностите и собствеността върху техническата инфраструктура и прилежащите сервитути между операторите, общините и държавата.

ТЕЛЕКОМУНИКАЦИИ И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

Българската международна стопанска асоциация заедно с Българския ИКТ Клъстер продължава да защитава и насърчава позицията, че информационните и комуникационни технологии трябва да бъдат определени за основен приоритет на българската икономика. ИТ са двигател за конкурентоспособността на другите отрасли в икономиката. Информационните и комуникационните технологии са в основата на модерната бизнес инфраструктура и придобиват ключово значение за привличане на инвестиции и натрупване на капитал във всички отрасли на националната икономика. Внедрени във всяко едно производство, информационните технологии го правят по-ефективно и подобряват конкурентоспособността на неговите продукти.

ИТ индустрията има глобален пазар и собствен потенциал за повишаване на заетостта и икономическия растеж на България. Освен че допринася за нарастване на общата конкурентоспособност, сам по

себе си секторът на информационните технологии допринася в значителна степен за увеличаване на заетостта и за икономическия растеж на страната. По правило в информационните технологии са заети млади и изключително висококвалифицирани хора, като през последните години в България се наблюдава устойчив двучифрен растеж на добавената стойност и заетостта в този сектор. Продуктите му са доказали конкурентоспособността си в международен план, като техният експортен потенциал е огромен.

ИТ позволяват по-евтино, по-прозрачно и по-ефективно управление. Информационните технологии са ефективен инструмент за катализиране на обществените процеси в посока към по-прозрачно държавно управление, премахване на административните бариери, ефективни административни услуги и развитие на демокрацията. Те подпомагат разпространението и използването на информация за вземане на управленски решения на всички нива в обществото - от участие в избори, през решения на правителствено ниво и инвестиционни решения в бизнеса до потребителски решения на обикновените граждани.

ИТ допринасят за устойчиво социално развитие и подобряване качеството на живота. ИТ са мощен инструмент за устойчиво обществено развитие и социално сближаване в контекста на присъединяването на България към Европейския съюз и подобряване качеството на живот на гражданите. Те предоставят възможности за осигуряване на повсеместен достъп на всички (включително хората в неравностойно положение) до разнообразни, ефективни и лесни за използване интелигентни системи и услуги в областта на здравеопазването, транспорта, обучението и образованието, опазването на околната среда, съхраняването на културното наследство, организацията на свободното време, отдиха и туризма. Те осигуряват натрупване на социален капитал като модерни институции, връзки и ценности в обществото, които спомагат за икономическото и социалното развитие на страната.

За постигане на напредък по изпълнение на ангажиментите, поети по глава 19, БИБА заедно с Българския ИКТ Клъстер предлага следните мерки на правителствена политика:

1. Актуализиране на приетата през 2004 г. Стратегия и план за действие за конкурентоспособност на България на световните ИКТ пазари и координиране на изпълнението от страна на държавна институция от висок ранг, която да е отговорна за реализацията на ИКТ стратегията. Общата цел на стратегическия план е развитието на конкурентоспособността на ИКТ индустрията в страната и превръщането ѝ в двигател за общото икономическо развитие на България. В документа са набелязани основни цели, разпределени в отделни области както и конкретните задачи за тяхното осъществяване. За осъществяването и е необходимо държавна институция от висок ранг да поеме задачата за координация на изпълнението и диалога с бизнес общността.

2. Механизъм за държавно-обществен диалог и партньорство в областта на ИКТ. За актуализация и реализация на поетите съвместни ангажименти на държавата и ИКТ-общността и за съгласуване на политиката в бранша трябва да се създаде механизъм за държавно-обществен диалог и консултации. ИКТ Клъстерът е автор на Стратегията и важен партньор на държавата в процесите, предвидени в Стратегията и плана за действие за конкурентоспособност на България на световните ИКТ пазари.

3. Продължаване на образователна реформа, насърчаване и развитие на академичната инициатива и връзките между висшето образование и ИКТ бизнеса. Образованието е източник на квалифицирани човешки ресурси, които осигуряват едно от най-съществените предимства на българската индустрия в областта на ИКТ. Нуждите на индустрията са естественият компас на висшето и специализираното образование и задължителен участник в прегледа и синхронизацията (трансфер на чужд опит и образователни стандарти) на действащите и нововъзникващите учебни програми. Необходимо е отработването на тристранен процес, в който университетите разработват своите програми на база нуждите на бизнеса, ИКТ фирмите от своя страна осигуряват подкрепа на учебните институции - както финансова, така и чрез реализиране на студентски стажове, а същевременно чрез законова регламентация и правителствена политика се предоставят стимули на бизнеса за назначаване на млади специалисти.

4. Развитие на електронното правителство. Изключително важна роля в усилията за координацията на изпълнението на програмата „e-Европа +“ от страна на България играе решаването на важни въпроси от ресора на електронното правителство като достъп до интернет за българските граждани и бизнес и реализирането на проекти за места за публичен достъп до информационните източници в интернет – информационни центрове, обслужване на едно гише и други регионални инициативи, включително в слабо-развитите райони на страната.

5. Позициониране на България като регионален център за ИКТ в югоизточна Европа. За развитието на ИКТ индустрията особено важно е да се работи за по-добрата познаваемост на България в сферата на глобалните ИКТ отношения. Това цели създаване на условия за предоставяне на български ИКТ на международния пазар, както и за привличане на чуждестранни партньори и инвестиции. По този начин едновременно с налагането на образа на България като страна с високообразовани ИКТ професионалисти, ще се

допринесе и за увеличаване доверието в българските компании от други сфери на промишлеността. Като добър пример в това отношение може да се посочи работата на ЕСИ Център България като регионален Excellence Center на Европейския софтуерен институт.

6. Активен ангажимент към либерализацията на телекомуникационния пазар. За да бъде ИКТ индустрията двигател на икономическото развитие, тя трябва да може да разчита на либерализирания пазар на телекомуникационните услуги. Българското правителство трябва да спазва сроковете за приемането на Закона за електронните съобщения, както и отговорната за изготвянето институция ДАИТС да съгласува документа с организациите на ИКТ бизнеса и бъден спазен срока за внасянето му (от ресорния зам.-министър председател). Във връзка с либерализацията са поетите ангажименти за преносимостта на номерата (от 1 януари 2009 г.) по отношение на операторите на обществени далекосъобщителни фиксирани телефонни мрежи и (от 1 януари 2007 г.) за операторите на мобилните мрежи. Трябва да продължи и изграждането на силен и независим регулатор. Свободната конкуренция на телекомуникационния пазар е фундамент за развитието на ИКТ и икономиката на знанието и българското правителство осигурява условията за тази конкуренция.